

یادداشت ماه

برآمدن ستاره سپیده دم روز خدا

در سپیده دم بیستم اکتبر ۱۸۱۹ میلادی کودکی در شیراز زاده شد.^۱ هر زمان از زادروز سخن به میان می آید در خاطر ولادت طفلی را مجسم می کنیم و چون در قفس تن گرفتاریم پیش از هر چیز تن او را می نگریم:

چگونه طوف کنم در فضای عالم قدس که در سراچه ترکیب تخته بند تنم (حافظ) در آن لحظه که او گریان است که از دنیای آرام بطن مادر به جهان پرآلام پای نهاده است همه شادان و خندانیم. ولی می توانیم شادمان تر باشیم اگر در ورای "واقعیت" هستی او به "حقیقت" معنوی که در او منطوی است بیانیشیم. آن روز نه زاده شدن بلکه تجلی یک روح است در عالم شهود، روحی که به فرموده حضرت عبدالبهاء "کاشف حقایق اشیاء" است و همه توانایی های عاطفی و عقلانی از آن نشأت می گیرد.

بقیه در صفحه ۸

فهرست مندرجات

آثار مقدسه / ۳	میرا از تمام اتهام ها / ۲۷
دستخط های بیت العدل اعظم الهی / ۵	زندگی نامه مختصر هفت عضو هیئت یاران / ۲۹
دنباله یادداشت ماه / ۸	محکومیت یا محبوبیت / ۳۳
صد سال پیش، سفرهایی تاریخی	مشعل داران بهائی در گند و زنجیر / ۳۵
آئینی نوپا را متحول کرد / ۱۱	تاریخ دیانت بهائی در طهران،
محکومیت هفت انسان بی گناه و	بخش اول - دوره بابی / ۳۸
بی آزار به بیست سال زندان / ۱۵	برای سال ها (شعر) / ۴۹
اعتراض های بین المللی به احکام ۲۰ سال	لوح مبارک بشارات / ۵۱
زندان برای رهبران بهائی در ایران / ۱۹	از گلخن فانی به گلشن باقی / ۵۸
نقض روند رسیدگی به پرونده یاران ایران / ۲۴	نامه های خوانندگان / ۶۱

شرح روی جلد: طرحی از سرویس خبری فعالان حقوق بشر (هرانا) برای پشتیبانی بین المللی از "یاران ایران". در اطراف عکس هیئت یاران ایران، چهره های بعضی از حامیان کمپین هرانا با شعار "ما یارانیم!" دیده می شود.

لوح مبارک بشارات

بیانیه‌ای خطاب به محققان و دولتمردان

از کریستوفر باک و یولی آیوانسیان

Christopher Buck & Youli A. Ioannesyan

(ترجمه این مقاله توسط پیام بهائی ویراستاری و تلخیص شده است)

پانزده بشارت بیان شده است. اصطلاح بشارات این نکته را به ذهن متبادر می‌سازد که این ”بشارات‌ها“ بیان عمومی برخی از تعالیم اساسی دیانت جدید بهائی است. از آنجا که این متن کوتاه اما مهم خطاب به کل عالم است و با عبارت ”یا اهل ارض“ جمیع اهل جهان را مخاطب قرار داده، بدیهی است که جنبه بیانیه‌ای دارد.

بشارات در میان چند لوح حضرت بهاءالله که تعالیم کلیدی را با ذکر شماره مطرح می‌سازند، از همه مفصل‌تر است. نزدیکترین لوح مشابه آن **کلمات فردوسی** است، که یازده اصل اساسی در آن بیان شده (که هر کدام به نحوی استعاره‌ای ”ورقی از فردوس اعلی“ توصیف شده‌اند).^۳ در **لوح اشرفیات**، نه اصل بیان شده که هر یک را یک اشراق نامیده‌اند.^۴ در **لوح دنیا** پنج اصل را با ذکر شماره بیان گردیده، که مجموعاً در زمرة ”اس اعظم که

این مقاله مطالعه‌ای تاریخی و مبتنی بر متن یکی از آثار مهم حضرت بهاءالله، یعنی **لوح مبارک بشارات**، نازله حدود سال ۱۸۹۱ م. [۱۲۷۰ ه. ش] است و نظریه‌های جدیدی را در مورد منشأ و مقصود آن مطرح می‌سازد.^۱ نسخه خطی این اثر که در این مقاله استفاده شده نسخه F. 25 مجموعه ادوارد جی. براون است که در کتابخانه دانشگاه کمبریج نگهداری می‌شود. این نسخه خطی شامل است بر خود **بشارات** (صفحات ۷-۳۷۲) - نوشته‌ای بی‌نام که بلافاصله مقدم بر آن است، همراه با نامه ضمیمه به تاریخ ۲۲ ژانویه ۱۸۹۱ از میرزا بدیع‌الله یکی از فرزندان حضرت بهاءالله، (صفحات ۹-۳۶۸) - و نامه ضمیمه دوم، به تاریخ ۲۹ ژانویه ۱۸۹۱، از حاجی محمد (صفحات ۷-۳۶۶).^۲

لوح بشارات تلخیصی گزینشی از احکام و اصول حضرت بهاءالله است که متوالیاً در

ادارهٔ خلق به آن مربوط و منوط^۵ توصیف شده است. همچنین، لوح تجلیات به بیان چهار تعلیم، هر یک با عنوان یک تجلی، می‌پردازد که جمعاً با عبارت ”از آفتاب حقیقت اشراق نمود“ وصف شده است.^۶

پانزده بشارت، به ترتیب اصلی، به صورت زیر است:

- ۱- محو حکم جهاد.
- ۲- (الف) احزاب و (ب) اهل ادیان باید با کمال روح و ریحان معاشرت نمایند.
- ۳- لسان و خط جهانی باید انتخاب گردد.
- ۴- بهائیان باید به اعانت و خدمت پادشاهی که به حفظ و حمایت امر بهائی قیام کند، پردازند.
- ۵- (الف) بهائیان باید مطیع حکومت خود باشند؛ (ب) اهل عالم باید اعانت امر بهائی کنند؛ (ج) سلاح عالم باید به اصلاح تبدیل شود.
- ۶- وعده صلح جهانی.
- ۷- آزادی انتخاب پوشش، مشروط به رعایت ضوابط اخلاقی، اعطاء شده است.
- ۸- با تجرد کشیشی مخالفت شده است.
- ۹- اعتراف به گناهان نهی شده است.
- ۱۰- محو کتابها منع شده است
- ۱۱- علوم و فنون، به شرط آن که نافع باشند، ممدوح شمرده شده است.
- ۱۲- (الف) همه باید صنعتی و کسبی را فرا گیرند؛ (ب) کار عبادت است.
- ۱۳- امور ملت به بیت‌العدل سپرده شده است.
- ۱۴- بستن بار سفر جهت زیارت اهل قبور لازم نیست؛ مخارج آن باید به بیت‌العدل

پرداخت شود.

۱۵- نظام جمهوری و سلطنت هر دو مقبول، ترکیب این دو توصیه شده است.

*

این پانزده اصل (یا، بر حسب شمارش‌های فرعی، ۲۱ اصل، زیرا بیش از یک مطلب در ذیل هر بشارت می‌توان ذکر کرد) از مهم‌ترین کتاب حضرت بهاء‌الله، یعنی کتاب مستطاب اقدس (نازله حدود سال ۱۸۷۳)، و متممات آن انتخاب شده است. از آنجا که بشارت اعلام برخی اصول منتخَب از کتاب اقدس است، بنا بر این به عنوان ”بیانیه‌ای در مورد کتاب اقدس“ عمل کرده- و می‌توان به همین صورت توصیفش نمود.

تقارن انتشار لوح بشارت با مطالب نادرستی که در مطبوعات مصر و نیز در اولین دائرة المعارف نوین عربی (نگاه کنید به سطور بعد) در مورد دیانت بهائی انتشار یافته بود قابل توجه است. لوح بشارت نقش اصلاح‌کننده‌ای نیز برای این قبیل توصیفات نادرست مخرب که دربارهٔ این آئین نوزاد نشر شده بود دارد. این لوح هم‌چنین برای محققان- بخصوص مستشرق روسی، بارون ویکتور روزن (۱۹۰۸-۱۸۴۹) و خاورشناس کمبریج، ادوارد گرانویل براون (۱۹۲۶-۱۸۶۲)- و احتمالاً دولتمردان روس (پیش از انقلاب اکتبر) ارسال گردید. وسعت گسترده انتشار این لوح نظریه‌های جدیدی را در مورد منشأ و مقصود این بیانیهٔ عمومی که تعالیم اساسی بهائی در آن مندرج است مطرح می‌سازد.

*

بشارات، کتاب اقدس به صورت بیانیّه: اعلام عمومی اصول منتخَب کتاب اقدس

بشارات اعلام عمومی تعالیم جدید بهائی بود. نقش آن در اصطلاح امروزه همانند اعلامیه‌ای مطبوعاتی بود. این لوح نه تنها به صورت بیانیّه‌ای عمومی عمل می‌کرد، بلکه نادرستی‌ها و تحریفات فاحشی را که از قبل در نوشته‌های غیر بهائیان آمده بود اصلاح می‌نمود. تا آنجا که می‌دانیم نخستین مقاله روزنامه‌ها به زبان عربی درباره نهضت بابی (طلیعه دیانت بهائی) مقاله ادیب اسحق با عنوان "حرکت الأفكار" بود. این مقاله را، که در سال ۱۸۷۸ در روزنامه مصری "مصر" درج گردید، «می‌توان کاملاً اولین اشاره مهم و چشمگیر به نهضت بابی - بهائی در مطبوعات عربی دانست».^۷ این مقاله بر اساس مقاله سید جمال الدین اسدآبادی (۱۸۳۸-۹۷)، عکس مقابل)، از معاصران اسحق، تدوین یافته بود. سید جمال الدین که به "الأفغانی" شهرت داشت در *دائرة المعارف بیروت* متعلق به محقق و مؤلف عرب، بطروس البستانی (۱۸۱۹-۸۳)، مقاله‌ای درباره امر انتشار داده بود.^۸ در مقایسه با مقاله اسحق، مدخل افغانی آشکارا انتقادی بود و با تحریف متعصبانه واقعیات به مقصود خود رسید.^۹ در مورد این مقاله و نویسنده آن افغانی اشاراتی در

برخی آثار حضرت بهاء الله می‌بینیم. در لوح *دنیا*، حضرت بهاء الله انگیزه‌ها و خدعه بعدی افغانی را چنین بر ملا می‌سازند:

«شخص مذکور [افغانی] درباره این حزب در جرائد مصر و *دائرة المعارف بیروت* ذکر نموده آنچه را که سبب تحیر صاحبان آگاهی و دانش گشت و بعد به پاریس توجه نمود و جریده‌ای به اسم *عروة الوثقی* طبع کرد و به اطراف عالم فرستاد و به سجن عکا هم ارسال داشت و به این سبب اظهار محبت نمود و مقصودش تدارک مافات بوده. باری، این مظلوم درباره او صمت اختیار کرد».^{۱۰}

در مقدمه *لوح بشارات* حضرت بهاء الله از این نوع مقالات که در *دائرة المعارف* و روزنامه‌های آن زمان درج می‌شد با عنوان "قصص کاذبه" یاد می‌فرمایند.^{۱۱} بنا بر این، یکی از اهداف مهم نزول *لوح بشارات* ایجاد آگاهی عمومی نسبت به فحوا و مدلول حقیقی تعالیم بهائی، خنثی کردن اطلاعات نادرستی که مخالفان در تلاش برای تبلیغات علیه دیانت بهائی عمداً انتشار دادند و در عین حال توضیح و تشریح صحیح ویژگی و ماهیت اصلی آن بود. از این لحاظ است که *لوح بشارات* به صورتی عمل کرد که بی‌شبهت به بیانیّه مطبوعاتی نبود.

لوح بشارات را شاید تا حدی بتوان اثری صادره از "مصلح عالم" درباره "اصلاحات عالم" دانست که به صورت بندهای مجزا بیان شده و با اصلاحات مذهبی در هم آمیخته است (حضرت بهاءالله در *لوح رئیس بالصرّاحه* خود را "محبی عالم و مصلح آن"^{۱۲} خوانده‌اند. لوح بشارات، با اعلام مجموعه و خلاصه اصول تعالیم بهائی، جوهر و هسته اصلی پیام بهائی را به سبکی کم و بیش منظم و مدوّن بیان می‌کند. *بشارات*، علاوه بر هدفش در ترویج اصلاحات عالم، در عرضه برخی احکام و اصول متمایزتر که، به عنوان ویژگی‌های چشمگیر و بارز دیانت بهائی آن را با ادیان بابی، اسلام و مسیحی متفاوت می‌سازد، نقشی توصیفی و هنجاری دارد. *بشارات* از لحاظ دیگر نیز متمایز است، زیرا به احتمال قوی در میان الواح عمده حضرت بهاءالله، موجزترین لوح و درعین حال بیش از سایر الواح، معرف تعالیم نوین این آئین است.

این لوح برای اصول منتخب بهائی امتیاز قائل می‌شود. به عبارت دیگر، نفس همین واقعیت که حضرت بهاءالله این پانزده بشارت را انتخاب کرده‌اند، مزیتی به آنها می‌دهد. این فرایند انتخاب- این مزیت قائل شدن برای اصولی چند جهت مقاصد بیانیه‌ای- به ظن قوی به این احکام جدید دینی اهمیتی فوق‌العاده می‌بخشد. اگرچه تعالیم بهائی به مراتب بیش از اینها است اما این پانزده اصل به نحوی مؤثر به صورت نمونه و مظهر، یا چکیده و خلاصه، عمل کرده برخی از متمایزترین تعالیم بهائی را که از *کتاب اقدس* و

الواح متمم آن استخراج شده، مورد تأکید قرار می‌دهد.

از چشم‌اندازی دیگر، این لوح را، عملاً، می‌توان "انجیل بهاءالله" خواند که "مژده‌ها" یا "خبرهای خوش" رستگاری اجتماعی برای تحوّل جامعه جهانی انسانی را اعلام می‌کند.^{۱۳} این لوح همتای "موعظه روی جبل" در امر بهائی است؛ موعظه مزبور در *انجیل متی* درج شده و در *انجیل لوقا* از آن به "موعظه در دشت"^{۱۴} یاد شده است.

به نظر ما در این لوح حضرت بهاءالله رسالت خود را به رهبران سیاسی و دینی جهان اعلام فرمودند و برای این منظور آن را ابتدا برای مستشرقین معروفی که آن زمان با امر آشنایی داشتند ارسال داشتند تا از طریق ایشان هدف‌ها و تعالیم عالیه امر انتشار وسیع یابد و اشتباهات و سوء تفاهات مقالات افراد ناآگاه اصلاح گردد. انتشار این لوح هم‌چنین به آگاهی عموم می‌رساند که دیانت جهانی جدیدی در افق تجدد طلوع کرده است.

دارالتحقیق بین‌المللی در جواب سؤال ما درباره مخاطبین این لوح می‌نویسند: «حضرت بهاءالله در لوحی به تاریخ اول ربیع الاول ۱۳۰۹ (اکتبر ۱۸۹۱) خطاب به حاجی سید علی افنان در عشق‌آباد، می‌فرمایند که قبلاً هدایت فرموده‌اند که نسخه‌ای از *لوح بشارات* به مقامات دولتی تسلیم گردد. اما ایشان خاطرنشان می‌سازند که نباید بدون اجازه هیکل مبارک آن را در سطحی گسترده منتشر ساخت».^{۱۵} دارالتحقیق همچنین می‌افزاید که: «حضرت عبدالبهاء هدایت فرمودند که لوح

بشارات برای تولستوی و لرد کرزن ارسال گردد». ^{۱۶} در موقعیتی دیگر، ایشان به یکی از احبّاء توصیه می‌فرمایند که لوح *بشارات* را «برای تاریخ‌نویسی ^{۱۷} که آن فرد با وی ملاقات کرده» بفرستد. ^{۱۸} با توجه به شواهد صریح که حضرت بهاء‌الله مخاطبان معینی را مدّ نظر داشته‌اند، با اطمینان می‌توان گفت که *بشارات* در مرحله اول برای (با حدّ اقل جهت ارسال به) دولتمردان و محققان غربی، نازل شده است.

حدود آغاز قرن بیستم، گروهی از محققان در اروپا کوشش بر آن گماردند که درباره پدیده جدید دینی و اجتماعی، یعنی ظهور دیانتی جدید به نام نهضت بابی، که اکنون تکامل یافته و به نام امر بهائی شناخته می‌شود، به جمع‌آوری اطلاعات پردازند. این محققان دانشگاه دیده و فوق‌العاده قابل و لایق یافته‌های خود را بر منابع اولیه، شرح‌ها و گزارش‌های دست اول، و نیز تجربیات و مکاتبات شخصی خویش با مؤمنین به امر بهائی مبتنی ساختند. بعلاوه، این محققان در مجهودات پژوهشی خود، با یکدیگر همکاری گسترده‌ای داشتند و با کمال میل مطالب حاصله از منبع اولیه و اصلی و اطلاعات کسب شده را در اختیار یکدیگر قرار می‌دادند. فرضیات آنها، قضاوت‌های آنها و نهایتاً استنتاج‌های حاصله آنها هر قدر صحیح یا غلط بوده باشد، آنها، عمدتاً، در مبادرت به این کار صادقانه عمل کردند. به رغم تعصبات پنهان آنها، تلاش کردند نسبت به موضوع بی‌طرف باقی بمانند و با این کار، معیاری نمونه برای نسل‌های آینده پژوهشگران به جای گذاشتند.

حضرت شوقی افندی به دو تن از پژوهشگران، یعنی بارون روزن و ادوارد براون اشاره می‌کنند: «تاریخ قدیمی‌ترین آثار منتشر شده حضرت بهاء‌الله به دهه نود قرن گذشته باز می‌گردد. متجاوز از چهل سنه قبل، مجلّدی از الواح عمومی از جمله طرازات، اشرفات و سایر آثار به ترتیب در عشق‌آباد (روسیه) و بمبئی طبع شد و نسخی از اینها، اگرچه به ندرت یافت می‌شود اما، هنوز قابل تهیه است. هم‌زمان با اینها، اگر نه پیش از آنها، برخی از آثار حضرت بهاء‌الله توسط بخش شرق‌شناسی دانشگاه سلطنتی روسیه در سنت پترزبورگ تحت نظارت و سرپرستی مدیر آن، بارون روزن، منتشر شد (و بطور اخص می‌توان اینها را در زمره کتب ا. براون یافت) و البته اینها، برخلاف آثار مطبوعه در بمبئی، فاقد تاریخ نیست.» ^{۱۹}

در میان مطالب بایگانی بارون روزن در بایگانی آکادمی علوم روسیه در سن پترزبورگ مقاله جالبی به زبان عربی از روزنامه مصری *الاهرام* برای ما محفوظ مانده است. این مقاله را، که فاقد تاریخ و فقط دارای شماره روزنامه (شماره ۵۵۲۴) است، آلکساندر جی تومانسکی (۱۸۶۱-۱۹۲۰)، با نامه‌ای به تاریخ ۱۰ ژوئن ۱۸۹۶، همراه با ترجمه روسی آن برای روزن فرستاده است. ترجمه مقاله *الاهرام* این است:

دیگر هیچ موضوع نفرت‌انگیز و مشمئزکننده‌ای باقی نماند که به اینها (یعنی به بهائیان) نسبت ندهند، و هیچ شرارت و رذالتی وجود نداشت که بوسیله آن ایشان را توصیف نمایند. بنا بر این، شایعات قوت گرفت و

اذهان آشفته و پریشان گشت و موضوع از دید ممتازترین اروپاییان پنهان ماند. در نتیجه، گروهی از مردمان دانشمند و شریف بپا خاستند تا در عقاید بابیان به تحقیق بپردازند و آداب و رسوم و عادات آنها را دریابند. یکی از آنها بارون روزن، محقق برجسته و والامقام است که از جمله متخصصان مشهور و شاخص در دارالعلم‌های [سنت] پترزبورگ محسوب می‌شود. او یکی از دانشجویان خود، سروان تومانسکی، را به شهر عشق‌آباد و سپس به ایران اعزام کرد. به این ترتیب، او مدتی متجاوز از سه سال در میان بابیان زندگی کرد و به جمع احکام و رسوم آنها پی برد. کتب آنها را به دست آورد، طبع نمود و در روسیه و سایر ممالک اروپایی انتشار داد. همچنین در زمره آنها آقای ادوارد براون- مدرّس السنه شرقی در دانشگاه کمبریج- بود. این [محقق] در سال ۱۳۰۳ هجری به ایران نیز سفر کرد. او با اقوام گوناگون ساکن ایران زیست، از رسوم و آداب همه آنها اطلاعات زیادی کسب کرد و کتاب‌های بابی را نیز به دست آورد. از آنجا به سوریه رفت و وارد عکا شد، و افتخار حضور در پیشگاه [حضرت] بهاء‌الله را یافت. به اروپا مراجعت کرد و کلیه ملاحظات خویش را در جراید تحقیقی درج نمود.^{۲۰}

در تضادی چشمگیر با انتشارات منفی درباره نهضت‌های بابی و بهائی که در زمان حیات عنصری حضرت بهاء‌الله و حضرت عبدالبهاء جریان داشت، سروان الکساندر جی تومانسکی، محقق روسی، سوگنامه‌ای را در درگذشت حضرت بهاء‌الله انتشار داد که در آن

ایشان را این چنین مورد ستایش قرار داد: «چند روز پیش درباره درگذشت رئیس و پیامبر بابیان، که روز ۱۶ مه ۲۱ در عکا (سن ژان داکر) واقع در شام رخ داد گزارشی دریافت شد. شخص فوق العاده‌ای بود که توانست یک میلیون پیرو را از نقاط مختلف ایران جذب نماید و به آیین بابی ماهیت صلح‌دوستی بخشد که اکنون خصیصه پیروان این دیانت است. این تعلیم سبب شده که ایرانی شیعه مغرور، که فقط با هم‌دینان خود دوستی و معاشرت دارد و با مردمی که عقیده‌ای متفاوت دارند ابداً معاشرت نمی‌کند (تبراً و تولّاً)، وقتی بابی [بهائی] می‌شود فروتن و متواضع می‌گردد و همه را برادر خود می‌داند.»^{۲۲} ■

دنباله در شماره بعد

عنوان و منبع اصل مقاله به زبان انگلیسی:

Buck, C. and Ioannesyan, Y. A. (2010), 'Baha'u'llah's Bisharat (Glad Tidings): A Proclamation to Scholars and Statesmen', *Baha'i Studies Review* 16, pp. 3-28. Doi: 10.1386/bsr.16.3/1

یادداشت‌ها

۱- برای مطالعه لوح بشارات نگاه کنید به کتاب مجموعه الواح مبارکه طبع مصر، ص ۱۱۶ الی ۱۲۴ یا کتاب مجموعه‌ای از الواح جمال اقدس انبسی که بعد از کتاب اقدس نازل شده، ص ۱۰ الی ۱۵؛ بشارات، (9) F. 25. نسخه خطی ادوارد گرانویل براون (کتابخانه دانشگاه کمبریج). ترجمه انگلیسی آن را می‌توانید در کتاب *Tablets of Baha'u'llah* ص ۱۹ الی ۲۹ ملاحظه نمایید.

۲- نگاه کنید به *A Descriptive Catalogue of the Oriental MSS belonging to the late E. G. Browne* اثر آرای نیکولسون R. A. Nicholson، (کمبریج: انتشارات دانشگاه کمبریج، ۱۹۳۲)، صفحات ۵-۶۴. که در

۵، ۶ و ۷ درج است؛ موعظه در دشت، در انجیل لوقا، باب ۶، آیات ۱۷ الی ۴۹ درج شده است.

۱۵- یادداشت ۱۴ دسامبر ۲۰۰۸ دارالتحقیق بین‌المللی خطاب به دکتر کریستوفر باک در جواب سؤالات پژوهشی وی. عنوان این یادداشت چنین است: "توزیع لوح بشارات بین محققان و رهبران، صاحب بیان منقول، و محرمانه بودن و نامه‌های اصلی آلن لاک به حضرت شوقی افندی".

۱۶- مکاتیب عبدالبهاء، ج ۳ ([قاهره]: فرج الله زکی الکردی، ۱۹۲۱)، صفحات ۴۵۵ و ۴۴۶

۱۷- فرد مورد بحث سرکیس موبایاجیان Sargis Mubayejian، نویسنده ارمنی است که به نام مستعارش آتريت Atrpet معروف است. نگاه کنید به جلد پنجم مصابیح هدايت، تألیف عزیزالله سلیمانی، طهران، مؤسسه ملی مطبوعات امری، ۱۱۸، بدیع، صص ۲۰۲-۱۹۹.

۱۸- یادداشت دارالتحقیق درباره توزیع لوح بشارات بین محققان و رهبران (پاورقی شماره ۱۵)

۱۹- ترجمه- مکتوب مورخ ۹ فوریه ۱۹۳۰ حضرت ولی امرالله مندرج در صفحه ۴۲۴ کتاب *The Unfolding Destiny of the British Baha'i Community* (طبع لندن، مؤسسه ملی مطبوعات امری، ۱۹۸۱).

۲۰- الکساندر تومانسکی به بارون ویکتور روزن، ۱۰ ژوئن ۱۸۹۶. بایگانی آکادمی علوم روسیه (سنت پترزبورگ)، صندوق ۷۷۷، صورت موجودی: ۲؛ واحد ۴۶۰ (ترجمه یولی آیوانسیان).

۲۱- این تاریخ (و برخی از سایر تاریخ‌های مذکور در مکاتبات) طبق تقدیم قدیمی یولیانی* Julian است که در روسیه قبل از انقلاب استفاده می‌شد که تا آن زمان دوازده روز با تقویم گریگوری تفاوت داشت.

* گاهشماری یولیانی نوعی تغییر یافته از تقویم رومی است که در سال ۴۶ قبل از میلاد توسط ژولیوس سزار معرفی شد. در تقویم یولیانی برای هر ۴ سال یک روز به روزهای سال اضافه می‌کنند. در پی آن هر ۴۰۰ سال ۳ روز اشتباه محاسبه می‌شود که این باعث شد گاهشمار گریگوری ایجاد بشود تا اشتباه گاهشماری یولیانی را به یک روز در ۴۰۰۰ سال کاهش دهد- (مترجم به نقل از ویکی‌پدیا)

۲۲- سروان الکساندر جی تومانسکی، Kavkáz، شماره ۱۸۰ (۹ ژوئیه ۱۸۹۲) (ترجمه یولی آیوانسیان).

اینترنت به نشانی زیر قابل مشاهده است: http://www.lib.cam.ac.uk/arabic_catalogues/nichols_on1932/index.php. مؤلفان از خانم کاترین آنسورج، رئیس دپارتمان خاور نزدیک و میانه، بخش دستخط‌ها و مجموعه‌های چاپی کتابخانه دانشگاه کمبریج، برای فراهم آوردن نسخه‌های دیجیتال کمال امتنان را دارند.

۳- مجموعه اشراقات، صفحه ۱۱۲ الی ص ۱۳۳ / مجموعه‌ای از الواح جمال اقدس ابهی که بعد از کتاب اقدس نازل شده، ص ۳۰ الی ۴۵. باید توجه داشت که ورق یازدهم از کلمات فردوسی در نسخه اشراقات وجود ندارد. ترجمه انگلیسی آن را در کتاب *Tablets of Baha'u'llah* صفحات ۵۷ الی ۸۰ بیاید.

۴- مجموعه اشراقات، صفحات ۵۰ الی ۸۵ / مجموعه‌ای از الواح جمال اقدس ابهی که بعد از کتاب اقدس نازل شده، صفحات ۵۷ الی ۸۰. ترجمه انگلیسی در *Tablets of Baha'u'llah* صفحات ۱۰۱ الی ۱۳۴ درج است.

۵- مجموعه الواح، ص ۲۹۲ / مجموعه الواح بعد از کتاب اقدس، ص ۵۰

۶- مجموعه اشراقات، ص ۲۰۱ / مجموعه الواح بعد از کتاب اقدس، ص ۲۷

۷- نگاه کنید به اظهارنظرهای مؤلف گمنام در "حرکت الأفكار" اثر ادیب اسحق در نشانی اینترنتی زیر: <http://www.h-net.org/~bahai/areprint/vol5/ishaq.htm>

۸- نگاه کنید به اظهارنظرهای مؤلف گمنام در "سید جمال‌الدین الافغانی: مکاتبه با بطروس البستانی" در اینترنت به نشانی زیر: <http://www.h-net.org/~bahai/areprint/afghani/bustani.htm>

۹- به یادداشت ۷ توجه کنید.

۱۰- لوح دنیا، مجموعه الواح طبع مصر، ص ۲۹۸ / مجموعه الواح بعد از کتاب اقدس، ص ۵۴

۱۱- مجموعه الواح طبع مصر، ص ۱۱۶ / مجموعه الواح بعد از کتاب اقدس، ص ۱۰

۱۲- دریای دانش، ص ۴۳ / اقتصادات، ص ۳۰۳ / الواح نازله خطاب به ملوک و رؤسای ارض، ص ۲۲۹ / مجموعه الواح، ص ۱۰۲

۱۳- واژه یونانی kerygma (که آریانپور به موعظه انجیل ترجمه کرده) در یونانی به معنای اعلام کردن به عنوان مشر آمده و مفهوم موعظه، اعلام و بیان از آن گرفته شده است. در انجیل (متی، باب ۳ آیه ۱ / لوقا، باب ۴، آیات ۱۸-۱۹) به معنای موعظه به کار رفته است - م

۱۴- در انجیل لوقا آمده که حضرت مسیح با حواریون از کوه "به زیر آمده بر جای هموار بایستاد" و سپس به موعظه پرداخت. موعظه جیل در انجیل متی، باب‌های